

СБОРНИК НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования

«Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка»

ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Сборник научных статей

Минск 2015

УДК 373.2

ББК 74.1

Д717

Печатается по решению редакционно-издательского совета БГПУ

Редколлегия:

кандидат исторических наук, доцент, декан факультета дошкольного образования БГПУ *А. Н. Касперович*;

кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой общей и дошкольной педагогики БГПУ *Т. В. Поздеева*;

кандидат психологических наук, доцент, заведующий кафедрой общей и детской психологии БГПУ *О. В. Леганькова*;

кандидат филологических наук, доцент кафедры общей и дошкольной педагогики БГПУ *И. Г. Добрицкая*;

кандидат психологических наук, доцент кафедры общей и детской психологии БГПУ *Л. В. Финькевич*

Рецензенты:

доктор педагогических наук, профессор *Н. С. Старжинская*;

доктор педагогических наук, профессор *Л. Д. Глазырина*

Под общей редакцией *А. Н. Касперовича*

Д717 Дошкольное образование: история и современность : сб. науч. ст. /
Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка ; редкол. : *А. Н. Касперович* [и др.] ; под
общ. ред. *А. Н. Касперовича*. – Минск : БГПУ, 2015. – 300 с.

ISBN 978-985-541-246-6.

В сборнике актуализируются вопросы исторического и теоретико-методологического развития дошкольного образования. Рассматриваются перспективные и приоритетные направления совершенствования дошкольного образования в современном мире, психологическое здоровье ребенка и взрослого в контексте психологической безопасности образовательной среды, а также проблемы подготовки педагогов, психологов и родителей к поддерживающей и сопровождающей деятельности.

Адресуется профессорско-преподавательскому составу, научным работникам, аспирантам, магистрам, студентам и всем интересующимся проблемами дошкольного образования.

УДК 373.2

ББК 74.1

ISBN 978-985-541-246-6

© БГПУ, 2015

САЦЫЯЛЬНАЯ СІТУАЦЫЯ ПСІХІЧНАГА РАЗВІЦЦЯ АСОБЫ Ў ПЕРАХОДНЫ ПЕРЫЯД АД ДАШКОЛЬНАГА ДА МАЛОДШАГА ШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ

А. А. Амялькоў, БДПУ, г. Мінск

У сучаснай педагагічнай псіхалогіі існуе шмат тэарэтычных падыходаў да псіхічнага развіцця асобы ў дзіцячым узросце. У аснове кожнага тэарэтычнага падыходу ляжаць метадалагічныя прынцыпы, якія дазваляюць распрацаваць крытэрыі псіхічнага развіцця асобы, вызначыць рухаючыя сілы і механізмы, а таксама ўмовы развіцця. У кожным падыходзе (псіхааналітычным, кагнітыўным, гуманістычным і інш.) ёсць свае перавагі і свае

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

жыбы, аб якіх весці дыскусію, як гэта часта рабілася ў айчынных даследаваннях мінулых гадоў, дарэмная праца. Можна выказаць думку аб тым, што супярэчнасцей паміж асноўнымі навуковымі палажэннямі розных тэарэтычных падыходаў у змесце псіхічнага развіцця асобы ў дзяцінстве няма, а ўсе цяжкасці цэласнага ўспрымання псіхічнага развіцця абумоўлены рознымі метадалагічнымі прынцыпамі тэорый, недастатковай эмпірычнай і тэарэтычнай распрацоўкай асобных навуковых палажэнняў, а таксама асобасных амбіцый прадстаўнікоў псіхалагічных навуковых напрамкаў.

На наш погляд, Л. С. Выгоцкі зрабіў першыя крокі да больш глыбокага разумення праблемы псіхічнага развіцця ў дзяцінстве. Ён не пакінуў для нас завершанай тэорыі псіхічнага развіцця, проста не паспеў, не хапіла яго жыцця для вырашэння гэтай праблемы. Але тое, што больш за 80 гадоў пасля смерці Л. С. Выгоцкага яго ідэі выкарыстоўваюцца ў розных тэарэтычных падыходах (кагнітыўным, гуманістычным, айчынным і іншых кірунках сучаснай псіхалогіі) сведчыць аб новым для свайго часу, больш глыбокім разуменні ім праблемы.

Л. С. Выгоцкі зняў адну вялікую перашкоду для тэорыі і практыкі вывучэння псіхічнага развіцця – штучнае супрацьпастаўленне асяроддзя і спадчыннасці ў развіцці дзіцяці. У айчыннай псіхалогіі і ў іншых кірунках псіхалогіі асяроддзе разглядаецца як штосьці знешняе ў адносінах да дзіцяці, часцей за ўсё як знешнія ўмовы развіцця, і атаясамліваецца са знешнімі ўмовамі існавання высокаарганізаваных жывёлін. Сапраўды ж, знешнія ўмовы працуюць на развіццё толькі ў тым выпадку, калі яны ўспрымаюцца, усведамляюцца і перажываюцца асобай, або, па Л. С. Выгоцкім, акружаючае асяроддзе ўваходзіць у структуру сацыяльнай сітуацыі развіцця.

Сам Леў Сямёнавіч прама не адмаўляў вядучую ролю біялагічных умоў (спадчыннасці і прыроджаннасці) у псіхічным развіцці асобы ў дзіцячым узросце, але ўвядзеннем паняцця сацыяльнай сітуацыі развіцця, паказаў, што біялагічныя ўмовы толькі тады актыўна ўздзейнічаюць на развіццё асобы, калі яны ўключаны ў адносіны дзіцяці з акружачым асяроддзем, у тым ліку і сацыяльным.

Сучаснае разуменне сацыяльнай сітуацыі развіцця ў педагагічнай псіхалогіі цалкам грунтуецца на палажэннях Л. С. Выгоцкага і разглядаецца як сукупнасць знешніх і ўнутраных умоў развіцця, якая ўтварае сістэму адносін асобы да сябе, іншых людзей, акружачай рэчаіснасці і выражаецца ў перажываннях асобы. Па Л. С. Выгоцкім, адзінкай сацыяльнай сітуацыі развіцця з'яўляецца перажыванне асобай сваіх адносін з акружачым асяроддзем.

Навуковец адзначае, што ў кожны ўзростава перыяд складаецца спецыфічная сацыяльная сітуацыя развіцця. Але ўзнікае пытанне, ці не можна выдзеліць эмпірычна спецыфічныя перажыванні, якія не могуць паўтарыцца, адпавядаць толькі пэўнаму ўзроставаму крызісу, якія можна назваць сацыяльнай сітуацыяй развіцця асобы ў пераходны перыяд. Каб адказаць на гэта пытанне, намі зроблена спроба вывучыць дынаміку перажыванняў адных і тых дзяцей на працягу трох гадоў: з дашкольнага да малодшага школьнага ўзросту. Даследаванні праводзіліся студэнтамі педагагічнага ўніверсітэта і выкарыстоўваліся імі пры напісанні курсавых і дыпломных прац. Затым вынікі даследаванняў намі абагульняліся і аналізаваліся. У даследаванні прымала ўдзел звыш 230 вучняў, але

сістэматычны аналіз удалося зрабіць на 50 навучэнцаў. Даследаванне праводзілася з дапамогай тэставых заданняў з малюнкамі, практыўных тэстаў, дыягнастычных гутарак і назіранняў.

Аналіз атрыманых эмпірычных матэрыялаў сведчыць аб тым, што ў дынаміцы сітуацыйных перажыванняў даследуемых дзяцей пры пераходзе ад аднаго ўзроставага перыяду да другога адзначаюцца пэўныя тэндэнцыі. Галоўнай з іх з'яўляецца намер да акцэнтацыі перажыванняў у пераходны перыяд на тыя, якія звязаны з задавальненнем узнікаючых узроставых патрэбнасцей. Адрозненні ў статыстычным размеркаванні перажыванняў дзяцей па розных крытэрыях у пераходныя перыяды і стабільныя ўзроставыя перыяды адзначаюцца на статыстычным узроўні.

Асабліва вызначаюцца адрозненні перажыванняў дзяцей па крытэрыю накіраванасці (накіраванасць на сябе, накіраванасць на сваіх равеснікаў, накіраванасць на бацькоў і дарослых, накіраванасць на сваю дзейнасць) у перыяд пераходу дзяцей ад дашкольнага да малодшага школьнага ўзросту.

Другой тэндэнцыяй дынамікі перажыванняў у пераходны перыяд з'яўляецца іх канцэнтрацыя. Гэта тэндэнцыя характарызуецца ўзмацненнем перажыванняў, павелічэннем афектыўнасці зносін і паводзін дзяцей у пераходны перыяд, у параўнанні са стабільнымі перыядамі. Колькасны аналіз эмпірычных даных, якія атрыманы ў даследаванні, пацвярджае гэту тэндэнцыю. У ім адначалася значнае ўзрастанне перажыванняў дзетак, звязаных з узнікненнем узроставай патрэбнасці ў новых эмоцыях і ведах.

У выніку даследавання была заўважана на колькасным узроўні тэндэнцыя зняцця супярэчнасцей у адносінах да супрацьлеглага полу ў пераходныя перыяды, у параўнанні з перыядамі стабільнымі. У пераходны перыяд у дзяцей знікала мноства супярэчнасцей паміж хлопчыкамі і дзяўчынкамі, у параўнанні з наяўнасцю іх у стабільным дашкольным узросце.

Адзначаныя тэндэнцыі колькаснай дынамікі перажыванняў і вынікі якаснага аналізу дынамікі перажыванняў асобных дзяцей дазваляюць сцвярджаць аб неабходнасці ўвядзення паняцця сацыяльнай сітуацыі псіхічнага развіцця асобы ў пераходны перыяд. Гэты крок дазваляе па-новаму разглядаць і вывучаць развіццё асобы дзіцяці ў пераходныя перыяды.